

HET VERZWEGEN VERLEDEN

Japanse bezetting en overleving in het verzwegen verleden
van Nederlands-Indië

INHOUD

De Tweede Wereldoorlog roept bij veel Nederlanders beelden op van bezetting, verzet en de Hongerwinter in Europa. Maar duizende De Tweede Wereldoorlog roept bij veel Nederlanders beelden op van bezetting, verzet en de Hongerwinter in Europa. Maar duizenden kilometers verderop speelde zich een ander, minder bekend verhaal af – in het voormalige Nederlands-Indië. Terwijl Nederland zelf bezet was, kwamen daar tienduizenden Nederlanders terecht in een wereld van interneringskampen, dwangarbeid, honger en voortdurende vernedering.

Hun ervaringen bleven na de oorlog vaak onbesproken, overschaduwd door het Europese oorlogsverhaal en onbegrepen door hun landgenoten. Wat maakten zij werkelijk mee onder de Japanse bezetting tussen 1942 en 1945? En waarom bleef hun verhaal zo lang onder de radar? duizende kilometers verderop speelde zich een ander, minder bekend verhaal af – in het voormalige Nederlands-Indië. Terwijl Nederland zelf bezet was, kwamen daar tienduizenden Nederlanders terecht in een wereld van interneringskampen, dwangarbeid, honger en voortdurende vernedering. Hun ervaringen bleven na de oorlog vaak onbesproken, overschaduwd door het Europese oorlogsverhaal en onbegrepen door hun landgenoten.

Wat maakten zij werkelijk mee onder de Japanse bezetting tussen 1942 en 1945? En waarom bleef hun verhaal zo lang onder de radar?

5

DE OPKOMST VAN JAPAN

Terwijl de Tweede Wereldoorlog Europa in zijn greep houdt, nadert ook in Nederlands-Indië het onvermijdelijke gevaar van Japan.

6

DE SLAG IN DE JAVAZEE

De nederlaag in de Slag in de Javazee tot de snelle val van Nederlands-Indië en het einde van eeuwenlange Nederlandse heerschappij.

8

HET JAPPENKAMP

Onder Japans bewind worden Nederlanders massaal opgesloten, terwijl Indische Nederlanders grotendeels buiten de kampen blijven.

10

DE KEMPEITA

De Kempeitai was een beruchte en meedogenloze militaire politie die met geweld en terreur optrad in bezet Azië, waaronder Nederlands-Indië.

12

HET LEVEN IN DE KAMPEN

In Japanse interneringskampen wordt het leven steeds zwaarder door honger, ziekte, dwangarbeid en terreur.

20

BUITEN DE KAMPEN

Tijdens de Japanse bezetting werd Indonesië zwaar uitgebuit en was verzet levensgevaarlijk.

24

DE BEVRIJDING & HET STILZWIJGEN

Na de Japanse capitulatie roept Soekarno de onafhankelijkheid uit, wat leidt tot een bloedige strijd en lang stilzwijgen in Nederland.

DE OPKOMST VAN JAPAN

Bij de Tweede Wereldoorlog denken we vaak aan de oorlog in Europa en de terreur van nazi-Duitsland, maar aan de andere kant van de wereld groeit eind jaren 30 ook de angst voor een oorlog. Het Japanse Keizerrijk laat op steeds agressievere wijze zijn invloed gelden in Zuidoost-Azië.

Japan voert op 7 december 1941 een verrassingsaanval uit op Pearl Harbor, de Amerikaanse vlootbasis op Hawaï. Hierdoor verlamt Japan de Amerikaanse marine en kan het leger in korte tijd grote delen van Zuidoost-Azië veroveren. Zij hebben ook Nederlands-Indië op het oog. De Nederlandse kolonie is aantrekkelijk vanwege de vele grondstoffen. Japan beschikt zelf bijvoorbeeld niet over aardolie en heeft die hard nodig voor zijn oorlogsvoering.

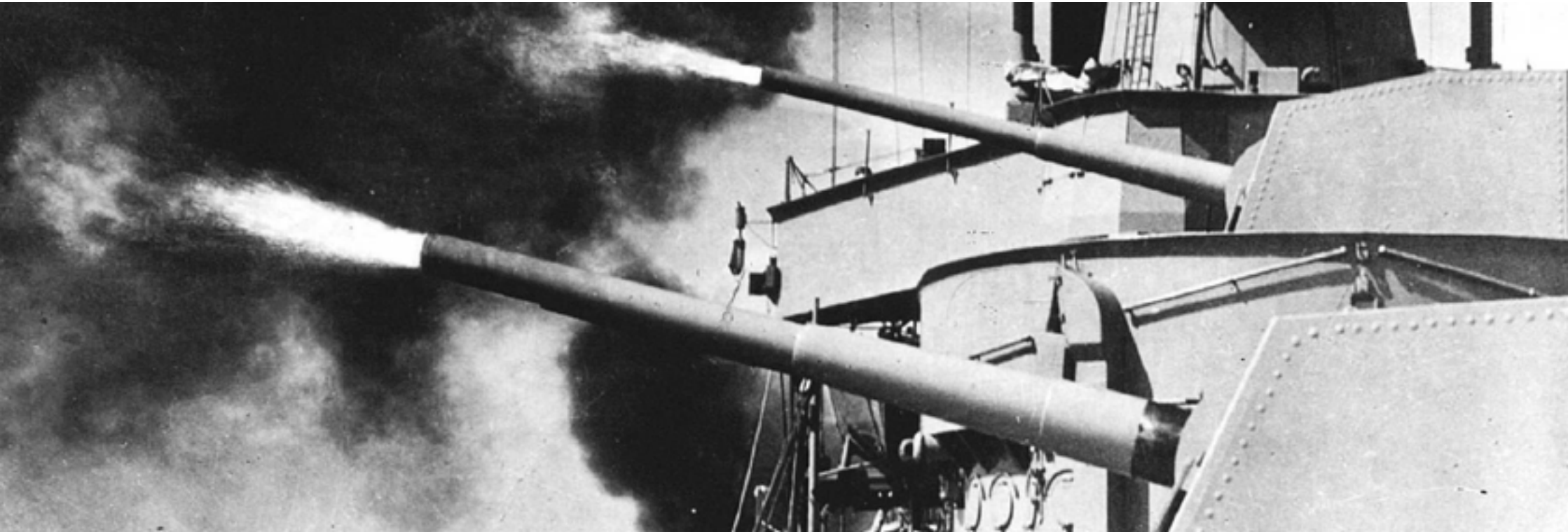
De geveesde Japanners sluiten al eerder, in oktober 1940, een bondgenootschap met het gehate nazi-Duitsland dat Nederland tot capitulatie heeft gedwongen.

“Via de radio hoorden wij hoe Rotterdam plat werd gebombardeerd”, herinnert Fred Lapré zich, ook al is hij op 14 mei 1940 nog maar 10 jaar oud. Nederlands-Indië mobiliseert daarom het leger en bereidt de bevolking voor op een oorlog.

Pearl Harbor 1941

SLAG IN DE JAVAZEE 1942

Na de aanval op Pearl Harbor in december 1941 doen de geallieerden een laatste poging om de dreigende invasie door Japan te stoppen. Nederland bundelt haar vloot met Groot-Brittannië, Australië en Amerika. Maar ook samen kunnen de landen niet op tegen de goed georganiseerde en ervaren Japanse marine en luchtmacht. Ze verliezen de beslissende slag in de Javazee.

Na de aanval op Pearl Harbor in december 1941 doen de geallieerden een laatste poging om de dreigende invasie door Japan te stoppen. Nederland bundelt haar vloot met Groot-Brittannië, Australië en Amerika. Maar ook samen kunnen de landen niet op tegen de goed georganiseerde en ervaren Japanse marine en luchtmacht. Ze verliezen de beslissende slag in de Javazee.

Twee dagen na de zeeslag landt het Japanse leger op Java. Acht dagen later moet het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) capituleren. "We hadden al die tijd gehoord: Indië is weerbaar en we kunnen ze wel aan. Maar het is altijd zo: men onderschat de vijand", verzucht Hermann Wolff. Hij is 18 jaar oud als hij ziet hoe Nederland na ruim 300 jaar de macht verliest over de Indische archipel.

HET JAPPENKAMP

De Japanners sluiten vrijwel alle Nederlanders op, in totaal gaat het om ongeveer 80.000 mannen, vrouwen en kinderen. De 280.000 'Indische Nederlanders', mensen van een gemengde Indische en Europese afkomst, blijven grotendeels buiten schot.

Het Japanse militaire regime dat van 1942 de dienst uitmaakt in Indonesië heeft als motto: "Azië voor de Aziaten".

De Japanners zien alle Europeanen als vijanden vanwege de eeuwenlange onderdrukking van de oorspronkelijke bevolking. Onmiddellijk na de capitulatie van Nederlands-Indië schuiven ze de oude koloniale heersers aan de kant en verplichten ze alle Nederlanders en Vreemde Oosterlingen boven de 17 jaar om zich te registreren en een persoonsbewijs aan te schaffen.

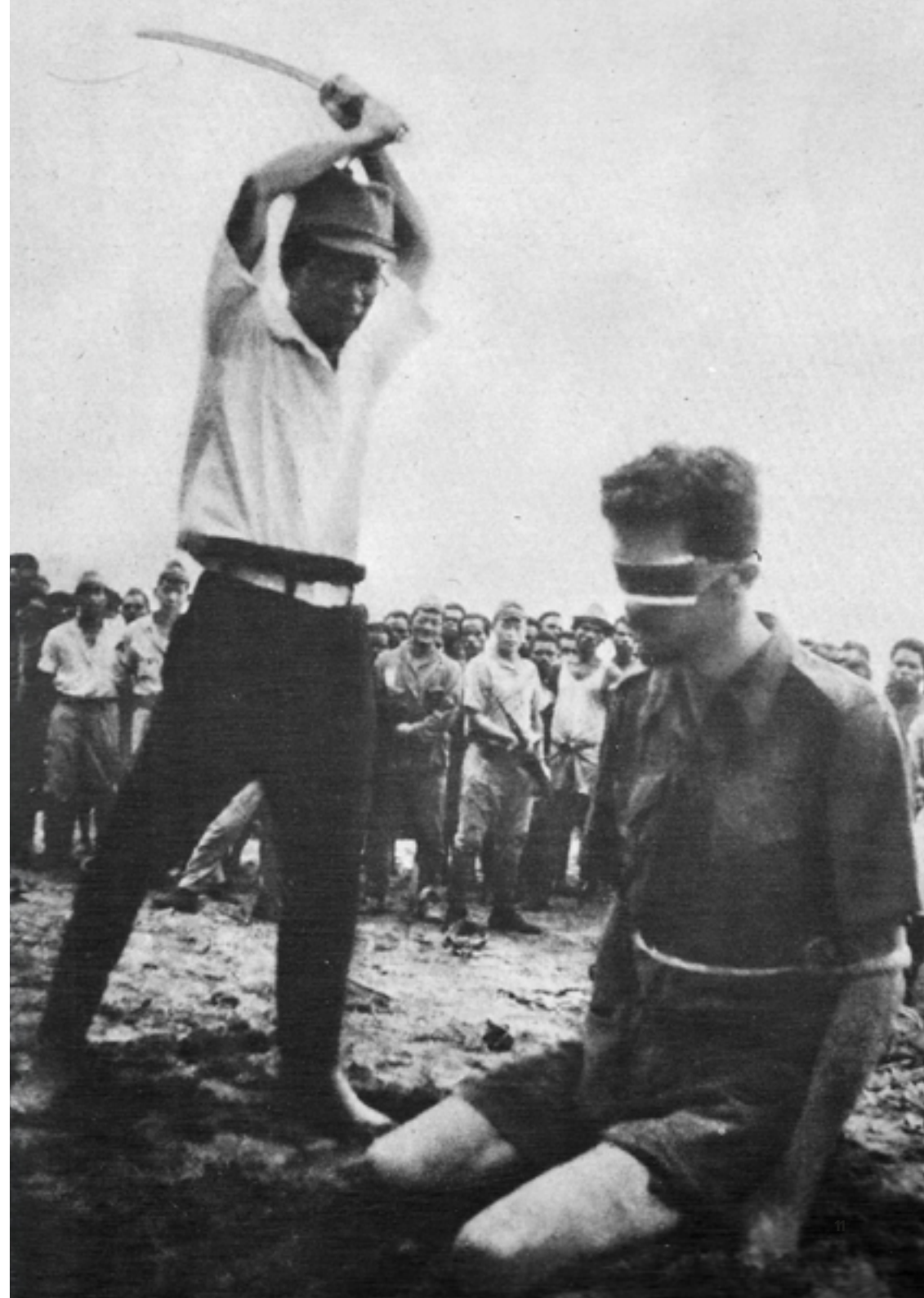
Op deze zogenaamde pendafteran staat hoeveel 'Europees bloed' de eigenaar heeft. De Indonesische politie en de beruchte Kempeitai houden razzia's om Nederlandse mannen tussen de 17 en 60 jaar op te pakken.

Daarna is het de beurt aan vrouwen en kinderen. Gevangenissen, kazernes, scholen, ziekenhuizen en zelfs hele wijken veranderen binnen enkele maanden in interneringskampen. De Indische Nederlanders hoeven in principe niet naar het kamp, terwijl ook zij Nederlandse staatsburgers zijn. Het Japanse regime beschouwt hen als Aziaten, omdat ze niet gewend zijn aan mensen van gemengd bloed.

"De Jap was een beetje dom", verzucht Greta Pietersz. Indische Nederlanders zoals Greta zijn meestal heel trouw aan hun moederland, zelfs als ze er nog nooit zijn geweest.

DE KEMPEITA

De kempeita was de gevreesde militaire politie en inlichtingendienst van het Japanse Keizerlijke Leger (1889-1945), vergelijkbaar met de Gestapo. Ze stonden berucht om hun meedogenloze wreedheid, martelingen en standrechtelijke executies in Japan en bezette gebieden in Azië, waaronder Nederlands-Indië.

HET LEVEN IN DE KAMPEN

Verveling en isolement maken het leven in de kampen zwaar, maar vooral in het laatste jaar van de oorlog nemen de vernedering en onmacht toe. Voedselgebrek, slechte hygiëne, overbevolking en dwangarbeid eisen hun tol.

Het Japanse leger scheidt de mannen van de vrouwen, kinderen en bejaarden. De eerste groep gaat naar de mannenkampen en de tweede groep belandt in de zogenaamde gezinskampen. Hier is met name in het begin van de oorlog iets meer vrijheid. Zo mogen vrouwen een paar keer per week het kamp uit en extra eten kopen.

In 1944 scherpt Japan de regels in alle kampen flink aan. De geïnterneerden moeten voortaan een vaste dagindeling volgen en verplichte werkzaamheden uitvoeren. Voor mannen bestaat de dwangarbeid uit werk op het land of in de havens. Vrouwen werken ook op het land of maken kleding voor het Japanse leger. In dit laatste jaar van de oorlog woeden ziektes als malaria, dysenterie en zelfs cholera in de kampen.

Ondertussen verhardt de kampbewaking: ze voeren collectieve straffen uit, laten kampbewoners urenlang op appèl staan of houden rantsoenen in.

De Japanse kampen zijn geen vernietigingskampen zoals die van nazi-Duitsland, maar toch verliezen in de burgerkampen zo'n 16.000 mensen hun leven, voornamelijk kleine kinderen en kwetsbare ouderen.

SPOORLIJN VAN DE DOOD

Het Japanse leger behandelt krijgsgevangenen op een andere wijze dan Nederlanders in de gezinskampen. In totaal sturen de Japanners zo'n 60.000 krijgsgevangenen naar aparte kampen.

Zij worden op grote schaal uitgebuit als dwangarbeiders.

Dat overkomt ook Felix Bakker. Hij is amper 16 jaar oud als hij zich meldt bij het korps mariniers in Soerabaja.

Na de capitulatie sluiten de Japanners hem op in een krijgsgevangenenkamp, net als ieder ander persoon die een militaire functie heeft uitgeoefend in het oude regime. Afkomst of leeftijd speelt hierbij geen rol; zo bevinden zich onder hen ook veel Ambonezen. Felix moet vervolgens op transport naar Birma, want daar heeft het Japanse Keizerrijk mensen nodig voor de aanleg van een spoorlijn. Hij herinnert zich nog goed wat er tijdens die

helse klus door hem heen ging: "Dit kan ik toch nooit overleven?"

De pijn en die wonden die je had. Het was bloedheet en we stierven van de dorst."

Per dag komen gemiddeld 75 mensen om bij de aanleg van deze 'dodenspoorlijn'.

De Birma-dodenspoorlijn werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door Japanse troepen aangelegd. Ongeveer 12.000 geallieerde krijgsgevangenen en 80.000 tot 100.000 Aziatische dwangarbeiders kwamen om door zware arbeid, ziekte en mishandeling.

Ongeveer 12.000 geallieerde krijgsgevangenen en 80.000 tot 100.000 Aziatische dwangarbeiders kwamen om door zware arbeid, ziekte en mishandeling.

De Birma-dodenspoorlijn werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door Japanse troepen aangelegd. Ongeveer 12.000 geallieerde krijgsgevangenen en 80.000 tot 100.000 Aziatische dwangarbeiders kwamen om door zware arbeid, ziekte en mishandeling.

GEDWONGEN PROSTITUTIE

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden in door Japan bezette gebieden veel vrouwen en meisjes gedwongen om te werken in militaire bordelen van het Japanse leger.

Deze vrouwen werden “troostmeisjes” genoemd en kwamen vooral uit Korea, China, de Filipijnen en Indonesië. Veel van hen werden ontvoerd of gelokt met valse beloftes van werk en daarna gedwongen tot prostitutie voor Japanse soldaten. Ze leefden onder zware omstandigheden en hadden geen vrijheid om te ontsnappen.

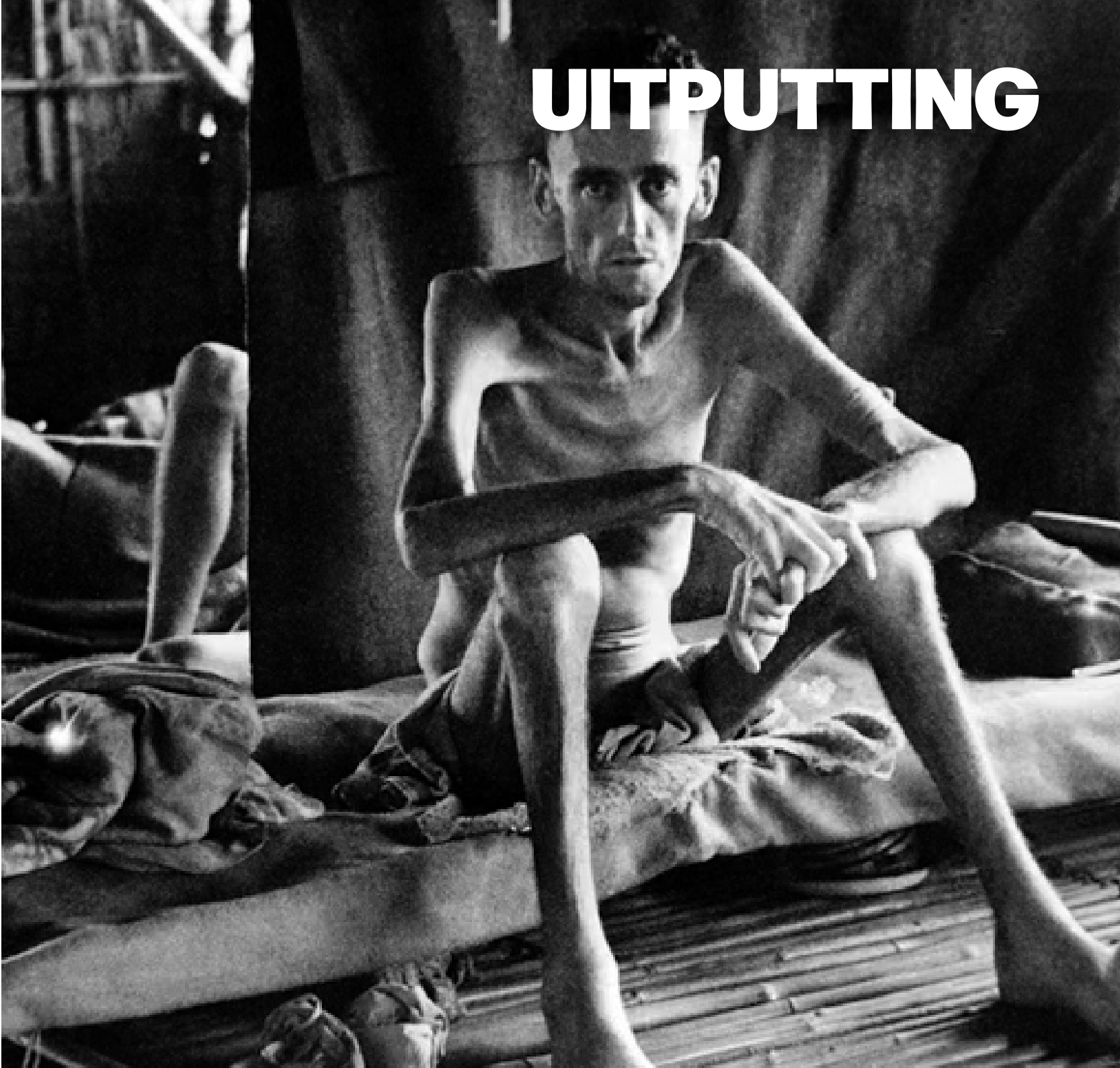
Na de oorlog werd dit systeem erkend als een ernstige schending van mensenrechten en een oorlogsmisdad. Tot op vandaag vragen overlevenden en hun families om erkenning en excuses.

De omstandigheden in deze kampen waren buitengewoon moeilijk en vaak mensonterend. De mensen in kampen werden geconfronteerd met tekorten aan voedsel, medicijnen en basisbenodigdheden.

Dwangarbeid was gebruikelijk, waardoor de gevangenen gedwongen werden om onder zware omstandigheden te werken. De levensomstandigheden in de kampen waren vaak bedroevend, met overvolle verblijfplaatsen en beperkte hygiënische voorzieningen.

Het dagelijks leven in een Jappenkamp was een voortdurende strijd om te overleven. Voedselschaarste leidde tot ondervoeding en ziektes, waardoor de gezondheid van de geïnterneerden (gevangenen) ernstig werd aangetast.

UITPUTTING

BUITEN DE KAMPEN

De Indische archipel verandert tijdens de bezetting in een wingewest voor Japan. Alles wat de bevolking van Indonesië doet en maakt, staat in dienst van het keizerrijk. Het nieuwe regime ruïneert de Indonesische economie. Het gebrek aan geld en levensmiddelen brengt tijdens de oorlog een levendige ruilhandel op gang in sieraden, kleding of zelfs hele inboedels van huizen. Dit 'tjatoeten' is verboden, maar helpt hele families om de oorlog te overleven.

JAPANISERING

De militaire top doordrenkt het dagelijks leven in Indonesië met de Japanse cultuur.

Ze voeren de Japanse jaartelling, feestdagen en een nieuwe munt in. Alle verwijzingen naar Nederland en ook de Nederlandse taal is verboden. De Japanse vlag verschijnt overal in het straatbeeld en het buigen voor Japanse militairen is verplicht.

Zit je op de fiets? Dan stap je af. Nadert een willekeurige personenauto? Dan buig je altijd voor het geval zich daarin een hooggeplaatste Japanner bevindt. Fons van Eick vertelt in *Andere Tijden*: "Dat verdomde ik natuurlijk en ik niet alleen, maar dan werd je teruggeroepen en kreeg je klappen."

Vernedering, hitte en honger kenmerken met name het laatste jaar van de Japanse bezetting. De dood is altijd aanwezig.

Ook voor de Indonesische bevolking: miljoenen mensen sterven buiten de kampen en gevangnissen door hongersnood en de zware dwangarbeid. De Japanners buiten de oorspronkelijke bevolking op grote schaal uit als romoesja.

De onderdrukking en uitbuiting roept - net als in Nederland - verzet op. Met name (Indische) Nederlanders maar ook Indonesiërs proberen het regime van Japan te saboteren. Zij lopen daarbij gigantische risico's, veel meer dan in Nederland. De Kempeitai arresteert iedereen die ook maar enigszins verdacht gedrag vertoont.

Harry Freund vertelt in de documentaire *Buitenkampers* dat de Kempeitai hem als 14-jarige jongen oppakt en hardhandig verhoort: "Dan werd je gewoon geslagen. Ze wilden gewoon dat je bekende dat je iets gedaan hebt, anders sloegen ze je dood. Dus dat heb ik gedaan."

De gevangenen van de Kempeitai belanden meestal in smerige kelders, die heet en bedompt zijn door het tropische klimaat. De helft van de 15.000 mensen die vast komt te zitten op verdenking van verzet sterft in gevangenschap of krijgt het doodsvonnis.

DE BEVRIJDING

Het einde van de Japanse bezetting luidt het begin in van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd (1945-1950). Japan laat Indonesië namelijk stuurloos achter na de capitulatie. Japan capituleert op 15 augustus 1945 nadat de steden Hiroshima en Nagasaki door atoombommen in puin zijn gelegd.

REPATRIËRING UIT INDIË

Het gevolg is dat in Indonesië een machtsvacuüm ontstaat. De Japanners hebben tijdens de bezetting de koloniale Nederlandse macht en invloed grondig teniet gedaan. Tegelijkertijd hebben ze bij de Indonesiërs het idee van onafhankelijkheid gestimuleerd onder het motto "Azië voor de Aziaten".

Zo krijgt Soekarno, de voorman van de nationalistische beweging, al tijdens de bezetting de gelegenheid om in het openbaar toespraken te geven.

Hij springt in het gat dat de Japanners achterlaten en roept twee dagen na de capitulatie de onafhankelijke Republiek Indonesië uit. 300.000 Nederlanders geloven niet meer in een toekomst in Indonesië en vluchten na de Tweede Wereldoorlog naar Nederland.

STILZWIJGEN

Eenmaal in het moederland stuiten zij op onbegrip en desinteresse van de Nederlandse bevolking. Hun oorlogservaringen vallen weg tegen de verhalen over de oorlog met Duitsland. 300.000 Nederlanders geloven niet meer in een toekomst in Indonesië en vluchten na de Tweede Wereldoorlog naar Nederland. Eenmaal in het moederland stuiten zij op onbegrip en desinteresse van de Nederlandse bevolking.

Hun oorlogservaringen vallen weg tegen de verhalen over de oorlog met Duitsland.

De meeste mensen uit voormalig Nederlands-Indië verbergen daarom hun verdriet en trauma's. De koloniale oorlog die na 1945 woedt in Indonesië en die Nederland in 1949 verliest, versterkt het zwijgen over de Japanse bezetting. Nederlanders willen niet praten over de vroegere kolonie, want dat is een zwarte bladzijde in de geschiedenis.

Dit stilzwijgen duurt tot de jaren 80. Dan beginnen veteranen, ooggetuigen en nabestaanden zich te verenigen. 15 augustus verandert in een nationale herdenkingsdag en in Den Haag staat vanaf 1988 het Indisch monument.

HET VERZWEGEN VERLEDEN

Bezetting en overleving in het verzwegen verleden van
Nederlands-Indië

